

3. Ngandu T., Lehtisalo J., Solomon A., Levälähti E., Ahtiluoto S., ... Kivipelto, M. A 2 year multidomain intervention of diet, exercise, cognitive training, and vascular risk monitoring versus control to prevent cognitive decline in at-risk elderly people (FINGER): A randomised controlled trial. *The Lancet*. 2015. №385(9984). P. 2255 – 2263. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)60461-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)60461-5)

4. Tournier, M., Moride, Y., Ducruet, T., Moshyk, A., & Rochon, S. Depression and mortality in the visually-impaired, community-dwelling, elderly population of Quebec. *Acta Ophthalmologica*. 2008. №86(2). P. 196 – 201. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0420.2007.01024.x>

5. Universidade Estadual Paulista, & Soares Vello, L. Mental health of the elderly: Perceptions related to aging. *Investigación y Educación En Enfermería*. 2014. №32(1). P. 60 – 68. <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v32n1a07>

6. Zhang Q., Wu Y., Han T., Liu E. Changes in Cognitive Function and Risk Factors for Cognitive Impairment of the Elderly in China: 2005–2014. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2019. №16(16). P. 2847. <https://doi.org/10.3390/ijerph16162847>

7. Крайг, Г., & Бокум, Д. Психология развития (9th-е издание ed.). Питер, 2022. – 940 с.

8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-286-2-28>

Семиченко В. А.,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Національного авіаційного університету*

АУТОМОНІТОРИНГ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. Розглядається проблема оптимізації професійної підготовки майбутніх психологів. Висловлюється припущення, що дієвість психологічної підготовки може бути підвищена на основі формування у студентів здатності для реалізації програми

аутомоніторингу особистісного розвитку. Розкриваються методичні передумови організації відповідної програми роботи.

Ключові слова: процес професійної підготовки, особистісний розвиток, професійне становлення, психологічна ауто компетентність, аутомоніторинг, усвідомлення тенденцій індивідуального розвитку.

Semychenko V. Self-monitoring of personal and professional development as a means of forming the professional self-awareness of future specialists

Summary. The problem of optimizing the professional training of future psychologists is considered. It is suggested that the effectiveness of psychological training can be increased based on the formation of students' ability to implement the program of self-monitoring of personal development. The methodical prerequisites for the organization of the corresponding work program are disclosed.

Key words: professional training process, personal development, professional development, psychological self-competence, self-monitoring, awareness of individual development trends.

Проблема усвідомлення людиною тих змін, що відбуваються з нею у процесі онтогенезу, є однією з базових. Психолог, як ні хто інший, знає, що «допомогти людині змінити своє життя на краще можна лише тоді, коли вона сама хоче себе змінити». До цього слід додати ще одну важливу умову: «якщо вона може себе змінити». Тільки тоді можна очікувати, що будуть реалізовуватись такі важливі напрямки роботи над собою, як саморозвиток, самоконтроль, самореалізація, самоудосконалення і т.п.

Аналізуючи актуальні психологічні проблеми професійної підготовки (або інакше психологічні проблеми вищої школи) майбутніх фахівців, слід відмітити, що, незважаючи на наявність величезної кількості досліджень [1-3], що проводяться в цьому напрямку, і досі не вистачає робіт, що розглядають особливості становлення професійної самосвідомості.

Під професійною самосвідомістю ми розуміємо складне системне утворення, яке містить в собі наступні складові: наявність знань щодо до зовнішніх вимог до психологічних якостей (з врахуванням вимог суспільства і майбутньої професійної діяльності); наявність знань щодо своїх індивідуальних особливостей; потребу в неперервному поглибленні цих знань; володіння методами діагностування особистісних якостей; критичну оцінку ступеню відповідності своїх індивідуальних якостей вимогам професії; готовність до цілеспрямованої психологічної роботи по зміні особистісних рис і

поведінкових характеристик; здатність розвивати і використовувати власні психічні ресурси; здатність створювати сприятливу для діяльності ситуацію шляхом змін свого внутрішнього стану за рахунок придбання, закріплення, контролю знань, умінь і навичок; подолання непередбачуваних обставин, створення вольової установки на досягнення значущих результатів (ефективності особистісного розвитку і якості професійного становлення). Результатом інтеграції цих складових і стає сформований образ «Я-професіонал».

Аналіз організації професійної підготовки в сучасній вищій школі показує, що процес особистісно-професійного розвитку не зорієнтований на відслідковування індивідуальних стратегій і результатів особистісного розвитку і професійного становлення майбутніх фахівців. Більшість викладачів у своїй діяльності базуються на аксіомі, що під час професійного навчання автоматично відбуваються прогресивні структурні зміни особистості студента: розширюється коло інтересів, зміна системи потреб, актуалізуються мотиви досягнень, зростає потреба в самореалізації, підвищується креативність особистості. Якщо розвиток студента не відповідає соціальним, дидактичним і професійним вимогам, то це пояснюється «небажанням» самого студенту змінюватись у необхідному напрямку, його недостатньою активністю, і т.п.

Але в реальності ситуація значно складніша. Так, в проведених нами раніше дослідженнях було доведено, що в свідомості студентів не відбувається інтеграції особистісного і професійного розвитку. Система професійної підготовки, яка є дидактичною моделлю певної професійної діяльності, за своїм змістом і завданнями є тотожною їй, але не ідентичною. Якості, які необхідні для успішної діяльності в дидактичній системі, не завжди співпадають з професійно необхідними якостями. Але для студентів вони є більш вагомими, оскільки забезпечують позитивний ефект вже зараз, а не у віддаленому майбутньому. Тобто, неминучий процес адаптації студентів до умов безпосереднього навчання задає свої вимоги до особистісних якостей, які більше відповідають завданням засвоєння інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти і оволодіння майбутньою професією на суто технологічному рівні [4].

Подолати цей розрив покликана якраз зорієнтованість власної активності студентів на свій розвиток. Корисним в цьому плані є поняття аутокомпетентності як інтеграції особистісних і діяльнісних напрямків розвитку в процесі професійного становлення майбутніх фахівців. До критеріїв розвитку аутопсихологічної компетентності відносять: чітке усвідомлення власних психологічних прагнень і переконань, орієнтація професійних досягнень на найближче майбутнє; високе диференціювання

уявлень про себе як професіонала і суб'єкта професійної діяльності; конгруентність образу «Я-професіонал», досягнення індивідуального професійного еталону; розвиток навичок самоаналізу і самоосмислювання, стійкий інтерес до самого себе, висока саморегуляція; адекватна інтерпретація власних почуттів, потреб і устремлінь, позитивна адекватна професійна самооцінка, висока самоповага й самосприйняття, адекватний рівень самокритичності при низькому ступені самозвинувачення, інтернальний локус контролю в усіх значущих для професійної діяльності сферах життєдіяльності [5, с. 189-190].

Отже, сьогодні вкрай важливим питанням є пошук способів підвищення дієвості психологічних знань, активізації власної активності самих студентів. В якості такого способу може виступити програма організації психологічного аутомоніторингу майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

Слід уточнити, що термін «аутомоніторинг» тісно пов'язаний з терміном «аутопсихологічна компетентність». Але в понятті «аутопсихологічна компетентність» на перший план виступає набір якостей, які повинні бути сформовані, тоді як смисловим центром поняття «аутомоніторинг» є організація процедур самоусвідомлення і саморозвитку.

Тобто, під психологічним аутомоніторингом розуміється виявлення у процесі лонгітюдного дослідження і усвідомлення самим студентом тенденцій власного особистісного розвитку, розробки і реалізації на цій основі індивідуальної програми роботи на собою, спрямованої на подолання деструктивних змін і формування професійно значущих якостей.

У методичному плані цей процес можна охарактеризувати наступним чином: 1) Програма роботи реалізується у вигляді лонгітуду, який передбачає щорічне проведення діагностики індивідуальних властивостей студентів. 2) Процедура діагностики повинна займати не більше 1 години. 3) Діагностика передбачає виявлення особистісних якостей, як таких, що сприяють професійному становленню, так і таких, що надають деструктивний вплив. 4) Вибір методик і організації процедури роботи з ними здійснюється викладачем з урахуванням наступних вимог: а) підбору методик, виконання яких не буде створювати для студентів значних труднощів; б) автоматизації процедури обробки матеріалів; в) залучення студента до ознайомлення з результатами діагностики; г) забезпечення процесу самоаналізу методичним матеріалом, що містить набір завдань, опитувальний лист, дешифратор, щоденник індивідуального розвитку студента.; г) надання викладачем консультативної допомоги студенту в оцінці результатів діагностування і визначенні шляхів подолання деструктивних тенденцій в особистісному розвитку.

Схема синхронізації дій з боку студентів і з боку викладачів і кураторів

Дії з боку студента	Дії з боку викладачів, кураторів
Визнання важливості психологічної складової діяльності пілота.	Викладання предметів психологічного спрямування. Конкретизація психограми професії.
Розуміння фахового значення психологічних компетентностей	Розкриття фахового значення психологічних компетентностей, Ознайомлення з прикладами впливу індивідуальних властивостей на ефективність професійної діяльності.
Пробудження інтересу до виявлення своїх індивідуальних особливостей на основі психологічних методів	Визначення методичної бази для діагностування індивідуальних особливостей студентів
Проведення психологічної діагностики	Організація і проведення процедур психологічної діагностики. Обробка результатів (номотетичний і ідеографічний ракурси)
Визнання об'єктивного характеру отриманих на основі діагностики відомостей, навіть якщо отримані результати не співпадають з наявним у студента уявленням про себе	Обговорення загальних результатів діагностування (узагальнені дані по академічній групі), індивідуальні бесіди, консультування.
Неупереджене, не викривлене психологічними захистами усвідомлення студентами своїх психологічних властивостей (об'єктивне самоусвідомлення)	Допомога в подоланні студентами психологічних бар'єрів, формування мотивації подальшого самоудосконалення.
Проектування діагностованих індивідуальних властивостей на образ професіонала, виявлення їх конструктивних і деструктивних впливів	Ознайомлення з прийомами і техніками саморозвитку
Прийняття і реалізація рішення про необхідність корегування деструктивних властивостей, розробка відповідної програми роботи над собою (саморозвиток)	Індивідуальна консультативна робота зі студентами
Проходження повторних діагностик через певні періоди	Організація процедур діагностування
Виявлення конструктивних і деструктивних тенденцій.	Індивідуальна консультативна робота зі студентами
Визначення напрямів роботи студента над собою на наступний період	Оцінка досягнутих студентами результатів, підтримання мотивації саморозвитку, допомога у визначенні напрямів роботи студентів над своїм особистісним розвитком і професійним становленням

На основі проведеного аналізу було сформульовано наступні

ВИСНОВКИ:

1. Важлива роль психологічної складової у професійній діяльності обумовила все зростаючу увагу до проблем особистісного розвитку і професійного становлення майбутніх фахівців.

2. Результативність психологічної підготовки майбутніх фахівців може бути підвищена: а) за умов залучення активності самих студентів до процесів самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляції, саморозвитку; б) об'єднання цих напрямів роботи над собою через інтегративне поняття «ауто психологічна компетентність»; в) визначення змісту і структури ауто психологічної компетентності відповідно конкретного виду діяльності; в) організації процесу навчання і професійного становлення на основі розробки і реалізації програми аутомоніторингу.

3. Якщо поняття «аутопсихологічна компетентність» відображує змістовний компонент, то поняття «аутомоніторинг» відображує організацію процесу роботи над собою, виявлення тенденцій особистісного розвитку і професійного становлення під час навчання у закладі вищої освіти на основі створення відповідної програми і методичного забезпечення.

Подальша робота над проблемою передбачає впровадження запропонованої програми організації аутомоніторингу в процес професійної підготовки майбутніх психологів.

Список використаних джерел:

1. Віноградова В.С., Юрченко В.І. Психологія вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти: Навч. посібник. – К.: Видавництво Ліра-К, 2020. – 296 с.

2. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

3. Психологія вищої школи / О.І. Власова, В.А. Семиченко, С.Ю. Пашенко, Я.І. Невідома / За ред. О.І. Власової. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. – 405 с.

4. Семиченко В.А., Барбіна Е.С. Идеи интеграции, системности 2006. – 320 с. целостности в теории и практике высшей школы. – Киев-Херсон, 1998. – 167 с.

5. Шевцова О.М. Аутопсихологічна компетентність як фактор особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів// Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі: зб. тез доповідей Всеукр.наук.конф. 17-18 травня 2017 р. Мукачєво: Вид-во МДУ, 2017. – С. 187-189.